

Detektívek a könyvtárban

Hamupipőke, Hófehérke és a hét törpe kicsit másként

SIMON KRISZTINA

sikriszti@gmail.com

József Attila Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola

Kulcsszavak: *Design-könyvek, papírszínház, iskolai könyvtár, anyanyelvi kommunikáció, kulturális kompetencia*

Bevezetés

Tanulmányomban egy olyan foglalkozás tervezetét mutatom be, ahol iskolai könyvtári keretek között két sajátos dokumentumtípus, a Design-könyvek és a papírszínház felhasználásával kerül sor elsősorban az anyanyelvi kommunikáció és a kulturális kompetencia fejlesztésére élményszerű tapasztalatok nyújtásán keresztül.

A Design-könyvek

Magyarországon 2006-ban indult a Design-könyvek sorozat, és olyan ismert meséket mutat be, mint például a Hófehérke és a hét törpe, szöveg nélkül, képek formájában. A könyvek különlegessége, hogy minden egyes mesét öt illusztrátor dolgoz fel, így a gyerekek egy történeten keresztül találkozhatnak a különböző vizuális látásmódokkal. A képek felidézik a mese legfontosabb elemeit, így segítik, irányítják a mesélőt, akinek ezáltal lehetősége nyílik arra, hogy minden alkalommal igazodjon a hallgató gyerekek életkorához és érdeklődéséhez.

A Hófehérke és a hét törpe történetén generációk nőttek fel. Most a friss látásmódú illusztrációk a mai fiatalok számára új megközelítésben mutatják be a gonosz mostoha és a szépséges árva lány történetét. Árvai Borbála nemezből készítette el a Hófehérke mese szereplőit, majd lefotózta őket. Kárpáti Tibor keresztszemes hímzéssel ábrázolta a történetet. Mellékelte a hímzés leszámolható mintáját is, ha valaki kedvet kapna saját kezűleg készíteni egy változatot. Kasza Julianna számítógéppel készített vektorgrafikus alakjai nemcsak ötletesek, de az illusztrátornak sikerült egyszerismind kedves humorral is elmesélni a könyv lapjain Hófehérke történetét. Makhult Gabriella a linómetszetes, Pap Kata pedig a számítógépes feldolgozást választotta.

Design-könyvek az oktató-nevelő munkában

A szöveg nélküli mesekönyvek sokrétű feldolgozási, fejlesztési lehetőségeket hordoznak magukban az oktató-nevelő munka területén. Támogatják a vizuális nevelést, fejleszthetik az anyanyelvi kompetenciákat. Napjaink problémája ugyanis, hogy a mai diákok, az

őket körülvevő interaktív, felgyorsult világnak köszönhetően, egyre nehezebben alkotnak önálló szövegeket. Az egyszavas kommunikáció háttérbe szorítja a mesélést, hisz sok mindent nagyon gyorsan akarnak megosztani. Időnként az olvasás is nehézkesen megy.

Ezeknél a könyvnél nem kell olvasni, és kezdetben akár „SMS-stílusban” is mesélhetnek a diákok. Érdekes lenne meghallgatni a történetet úgy, hogy a felsős diákok „chattel-ve” mesélik el egymásnak a képeken látható történeteket. Azt is élvezi ez a korosztály, amikor az illusztrációkat „kritizálhatja”. Eleinte ezek tényleg csak szubjektív kritikák, de később reális érvekkel alátámasztott véleménnyé válhatnak, melyeket megosztanak egymással. Mivel a Design-könyvek esetében kiemelkedő az illusztrátorok szerepe, érdekes internetes kutatási feladatokat találhatunk ki, melyek életükhöz, személyükhöz, munkásságukhoz kötődnek. Megismerhetik a diákok azokat az egy-egy illusztrátorra jellemző stílusjegyeket, melyek segítségével más művekben is felismerik az adott alkotókat. Összevethetik a gyerekek saját véleményüket másokéval, diáktársakéval és szakértőkével, miközben fejlődik a vitakultúrájuk. És lám, túlléptük a korhatárokat, és Hóféherke története máris a felsősöknek is szól.

Az óvodás és kisiskolás korosztály esetében még inkább adják magukat a lehetőségek. Szövegalkotás, mesélés a képek alapján. Érdekes, amikor nem áruljuk el, melyik mesét látják, és úgy írnak történeteket az adott képekhez vagy az egész kiskönyvhöz. Izgalmas Hóféherke történetek születtek a diákok megfogalmazásában a különböző illusztrációk felhasználásával. Vége hossza nincs az anyanyelvi kommunikáció és kulturális kompetenciák fejlesztési lehetőségeinek.

Papírszínház, mint az oktatást-nevelést segítő eszköz

Az utóbbi évtizedekben a kulturális környezetünk folyamatos változásának lehetünk tanúi. A literális, az olvasás-írás készségre épülő kultúrát felváltja a digitális-információs korszak, melynek hatására átalakult az olvasás elsajátításának folyamata is. Megfigyelhető, hogy az új generáció technikai szinten ugyan olvas, de gyakran nem érti a szöveget, és nem képes saját örömeire olvasni, viszont több információt képes feldolgozni, mint az előző korosztályok. Az audiovizuális eszközök nézése, hallgatása során szerzett tudása nem nyelvi elemek sorozatának feldolgozása által gazdagodik, hanem tárgyak, élőlények sok-sok képe, mozgóképe alapján. A *Kamishibai* előadás viszont hidat képezhet az új generáció felé. A hallgatóság ugyanis aktív figyelemmel kíséri a képekkel alátámasztott történetet. Megpróbálja előre vetíteni képzeletében a történet következő elemét, a hiányzó leíró részeket pedig képzeletével egészíti ki. Három fő tulajdonsága különbözteti meg a papírszínházat a könyvtől. A lapok mozgatása balról jobbra történik egy fakeretben, ellentétben a nyugati olvasási hagyományokkal, amikor jobbról balra lapozunk. Míg a könyvek kötött oldalai nem engedik a lapokkal történő játékot, addig a papírszínház számos lehetőséget kínál erre. Például a szereplők mozgatása, két köztes képből egy harmadik létrehozása, bizonyos elemek elrejtése, majd felfedése, ami dinamizmust kölcsönöz a mesélésnek. Végül pedig egy igazi papírszínház-felolvasás már-már színházi rendezést követel mesélőjétől, ezért is fontos megérteni és gyakorolni a lehetséges mozgásokat, melyek az előadás sikerét biztosítják.

Foglalkozás, ahol a Design-könyvek és a papírszínház használata ötvöződik

A játékos könyvtárhasználati és mesefoglalkozás helyszíne az iskolai könyvtár, időkerete lehet tanórai vagy tanórán kívüli is. Az alábbiakban bemutatott órát több alsós osztálynak

is megtartottam. Tapasztalataim alapján azt mondhatom, hogy egyformán élvezték a kisebbek és nagyobbak is, hiszen lényegében ők alakították a történetet. Igyekeztem egyfajta moderátorként irányítani az óra menetét, de a tartalom teljesen a gyerekektől függött. Ennek természetesen veszélyei is vannak, hisz nem minden osztály egyformán kreatív. Ilyenkor elkel egy ki segítség. Foglalkozástervemről a fentiek tükrében elmondható, hogy csak vázat ad. Az óra menete a gyerekek és a pedagógus együttműködésén alapul. Például, ha gyerekek ezen az órán sokat mesélnek a kiskönyvekből, akkor a papírszínház szerepe háttérbe szorul. Az óra zárása egy rövidített mese lesz, melyet akár az ügyesebb gyerekek is elmondhatnak a képek alapján. Abban az esetben, ha a gyerekeknek nehezen megy a kommunikáció, akkor a főszerep a papírszínházé lesz. A foglalkozást vezető pedagógus elmeséli a történeteket a képek hátoldalán olvasható szöveg segítségével. A szövegek szókinccse nagyon gazdag, versikéket is tartalmaz, így fejleszthetjük vele a gyerekek kommunikációját, bemutathatjuk nekik, milyen a jó előadás.

A foglalkozás leírása

Tantárgy: magyar, illetve megtartható szabadidős tevékenységként is pl. **napközis foglalkozás** keretein belül.

Téma: a mese, mesélés, mesék a könyvtárban

Helyszín: iskolai vagy közművelődési könyvtár

A diákok előzetes ismeretei: *(Mire építék?)*

- Kornak megfelelő szókinccs, valamint a nyelvtan és az egyes nyelvi funkciók ismerete
- Kornak megfelelő kommunikációs képesség
- Kornak megfelelő szövegalkotási készség
- Koncentrációs képesség
- Absztrakcióra való képesség
- Általánosan elfogadott magatartási szabályok betartása

Célok *(Milyen eredményt várok el? Milyen változás, tanulás történjék a diákoknál?)*

- Vizuális kultúra fejlesztése
- Az illusztráció jelentéstartalmának bemutatása, az illusztrátor fogalmának megmagyarázása
- A diákok legyenek képesek a közös munkára és tudásuknak, gondolataiknak, másokkal való megosztására
- Össze tudják gyűjteni és fel tudják dolgozni a tanulók a hallott, látott információkat, majd azok alapján tudjanak szöveget alkotni, a szöveget mások előtt elmondani

Kiemelten fejlesztendő tanulói kompetenciák

- Az anyanyelvi kommunikáció fejlesztési területén belül a szóbeli kifejezés fejlesztése
- Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség fejlesztése
- A kulturális kompetencia fejlesztése élményszerű tapasztalatok nyújtásán keresztül
- Hozzásegíteni a tanulókat a sajátos képi közlések, vizuális művészeti alkotások mélyebb átéléséhez, értelmezéséhez

A foglalkozás menete	Szervezési módok, módszerek, eszközök	Idő (perc)
<p>1. Ráhangelődés 1.1. Kezdetét veszi a mese</p> <p>A pedagógus mint detektív jelenik meg. A drámajátékhoz kedvet érző kollégák el is játszhatják a szerepet. Aki nem ilyen vállalkozó szellemű, csak meséljen róla (pl. üzenetet kaptunk egy detektívrodától)!</p> <p>Bevezető szöveg:</p> <p><i>A Szimat detektívrodától jöttem, Meseországban nagy baj történt. (Rákérdezhetünk, hogy szerintük mi? Nagyon érdekes felvetéseket szoktak a gyerekek megfogalmazni. Valaki mindig kimondja a kulcsszót: eltűnt, elrabolták) Igen-igen eltűnt Meseország királyának a lánya, és a nyomok ebbe a könyvtárba vezetnek. Sajnos azonban a nyomozás itt elakadt. Szükségem lenne a segítségetekre! Segítetek? (Igeen!) Alakítsatok négyfős nyomozócsoportokat! Keressétek meg a hercegnőt! Személyleírása (Isd. eszközök...)</i></p> <p>Mikor elindul a kutatás, szembesülhetünk azzal, hogy a gyerekek fél perc alatt felforgatják a könyvtárat. Mielőtt ez bekövetkezne, hívjuk fel a diákok figyelmét arra, hogy a jó nyomozó most a szemét használja csak.</p> <p>A megtalált hercegnő elmeséli, hogy azért kelt útra, mert elvesztette a meseláda kulcsát, és valaki ellopta a meséket. Mit ér Meseország mesék nélkül?!</p> <p>Elindult hát megkeresni a meséket. A hosszú út során azt tanácsolták neki, hogy a könyvtárban keresse a meséket. Idáig el is jutott, de hol találja itt meg a meséket?</p> <p>A detektívcsapatok a segítségére sietnek a királylány mellett talált</p>	<p>Szervezési mód: frontális mesélés</p> <p>Eszközök: kalap és szemüveg a detektívnek, ha eljátsszuk, levél a detektívrodától, ha felolvassuk.</p> <p>Eszközök: <i>hercegnő báb</i> (én ujjbábót használok):</p> <ul style="list-style-type: none"> • a személyleírást a bábunk alapján adjuk meg • könyves polcok közé rejtjük <p>titkos levél:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a hercegnő mellé helyezzük <p>Szervezési mód: A csoportalakításnak most azt a formáját választjuk, amikor a gyerekek döntenek, kivel szeretnének együtt dolgozni. Nagyon jó akkor, amikor még nem ismerjük igazán a tanulókat. Hamar kiderül, ki kivel van jobban. Ugyanakkor problémát okozhat, hogy a perifériára szorult tanulókkal senki nem akar egy csoportba kerülni. Ezeket a gyerekeket kinevezem nyomozósegédnek. Kaphatnak valami „fontos” feladatot, majd integrálok őket egy-egy csoportba.</p> <p>Eszköz: a levél</p>	<p>5 perc</p>

titkos levél utasításai szerint.	(1. melléklet)	
<p>1.2. Kéresd a borítékokat!</p> <p>A csapatok megkeresnek egy-egy borítékot, melyet a könyvtár mesepolcai között rejtettünk el, míg a gyerekek a titkos levelet fejtették. A borítékba rejtett képek alapján meg kell keresniük a képhez tartozó mesekönyvet.</p>	<p>Eszközök:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hófehérke sorozat kiskönyvei, • borítékokban egy-egy kép a kiskönyvekből (2. melléklet) 	5 perc
<p>2. Jelentésteremtés</p> <p>2.1. Feladatmegoldás</p> <p>A csoportok feladata a kiskönyvek képei alapján oldalanként egy-egy mondatot megfogalmazni a képről. (Ügyesebb csoportoknál egy-egy rövid mese kitalálása a kiskönyvek alapján)</p> <p>2.2. Meséket a meseládába!</p> <p>Pantomimmal eljátsszuk, hogy előttünk van Meseország meseládája. A gyerekek pedig elmondják, ők milyennek látják. (Később akár el is készíthetjük és gyűjthetjük benne a gyerekek kedvenc meséit). Ebbe a ládába „tesszük bele” a kiskönyvek alapján elmondott meséket.</p> <p>2.3. Mesélj! Beszélj!</p> <p>A csoportok kiválasztják mesélőjüket, aki a kiskönyvek képeit mutatva mesél a többieknek. (Amennyiben igénylik a gyerekek, egy csoportból többen is mesélhetnek).</p> <p>Vannak csoportok, akik teljesen új történeteket találnak ki, de sokan rájönnek, hogy mesekönyvük a Hófehérke történetét dolgozza fel.</p>	<p>Eszközök:</p> <p>(3. melléklet)</p> <p>Eszközök: Hófehérke-sorozat kiskönyvei</p>	30 perc

2.4. Hasonlóság, különbség.

Miután a gyerekek rájöttek, hogy valójában az összes mesekönyv a Hófehérke meséjét dolgozza fel, beszélgetünk a meséről, a könyvek különbségeiről.

(A különbség az illusztrációkból fakad. Mi az illusztráció, ki az illusztrátor? Elmagyarázzuk a fogalmakat is.)

2.3. Papírszínház

Én is hoztam egy mesét, ami több szempontból is hasonlít Hófehérke történetéhez. Ha gondoljátok, ezt is beletehetjük a ládikóba.

Melyik mese lehet az?

- Főszereplője ennek a mesének is egy leány.
- Neki is meghal az édesanyja.
- Mostohaanya kerül a házhoz, aki nagyon gonoszul bánik a lánnyal.
- Hófehérekével ellentétbe neki gonosz mostohatestvérei is lesznek.
- Az ő barátai a madarak és nem a törpék.
- Végül őt is feleségül veszi egy királyfi, és boldogan élnek.

(Ha ennyiből nem találják ki, utolsó segítség:

Szurokba ragadt cipője segített a királyfinak rátalálni.)

Elmeséljük a mesét a képek segítségével. Az óra időkeretétől függően mesélhetünk a szöveget olvasva, de a képek alapján rövidebben is elmondhatjuk a történetet.

2.4. Mese közben jól jön egy kis mozgásos játék!

Eszköz:

Papírszínház

Hamupipőke meséje

Eszköz:

Játékleírást lásd a **(4. mellékletben)**

3. Reflektálás

4. Összegzés

A kis királylány megígéri a gyerekeknek, hogy nagyon fog vigyázni a meseládjára és a kulcsára. Közösen felidéznek, hogy milyen mesék kerültek eddig a ládjába. A kiskirálylány végül felkéri a gyerekeket, hogy egyenként tegyék a kedvenc meséjük címét is a ládjikába, a detektív pedig megkapja új feladatát, nézzen utána, a gyerekek meséinek a könyvtárban.

(A foglalkozás vége, egy következő foglalkozás elejét jelentheti, amikor az iskolai könyvtár mesepolcai között keresgélnek a gyerekek.)

Módszer: frontális mesélés

Eszköz:
királylány báb

5 perc

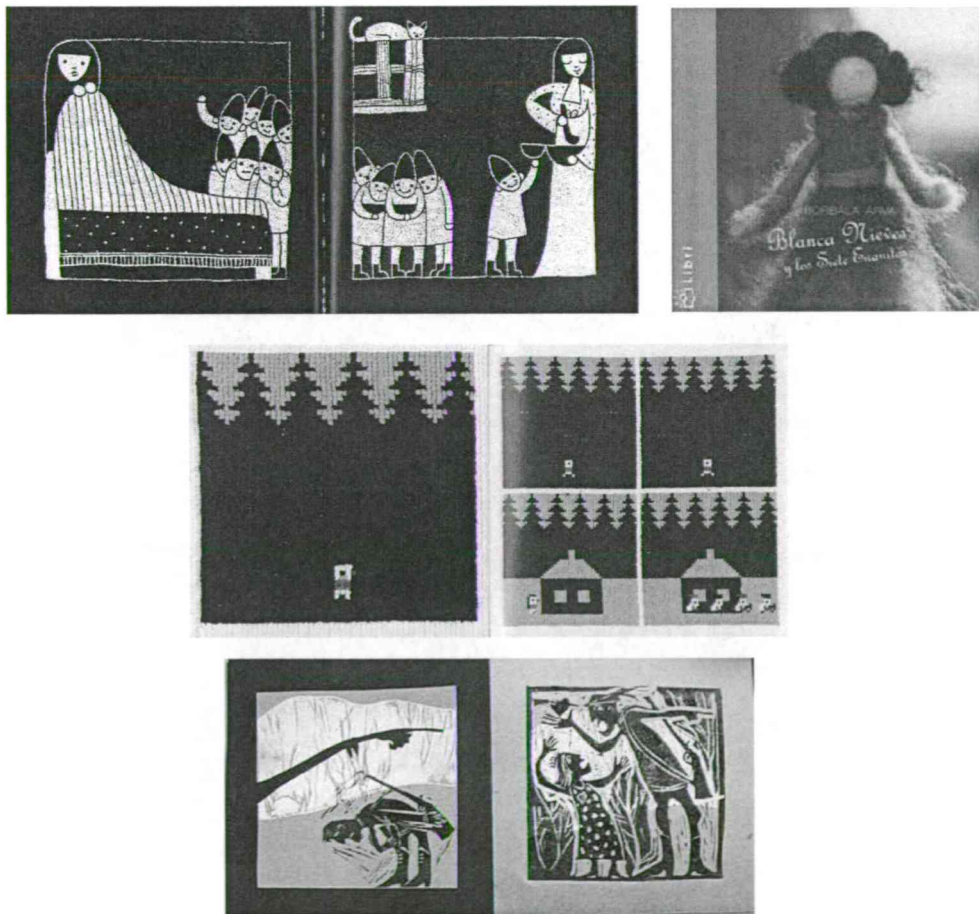
MELLÉKLETEK

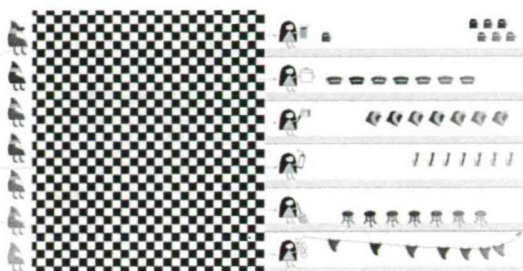
1. melléklet
LEVÉL

„Meseországba a mesék csak akkor kerülhetnek vissza, ha minden csapat megtalál egy-egy borítékot. A borítékok a könyvtár mesereszlegének polcai között rejtőznek. Keressétek meg őket, azok elvezetnek a mesékhez. Hogyan? Keressétek a könyveket! Többet nem segíthetünk!”

A levelet felolvashatja a detektív, vagy egy gyerek. Érdekesebbé tehetjük a játékot, ha nagyobb lapra szétvágva kapják meg az üzenetet és még össze is kell illeszteniük. Titkosírással is írhatjuk a levelet, de akkor egy borítékba minden csapatnak helyezünk el egy-egy titkosírást és kódot. Ilyenkor a csapatok külön dolgoznak.

2. MELLÉKLET

Képek forrása: Hófehérke és a hét törpe Budapest: Csimota, 2009

3. MELLÉKLET

Ötletek a meseládikára

1. Előfordult a gyakorlatomba, hogy a gyerekek nézték a semmit, és meg is jegyezték, hogy nincs itt semmilyen ládika, ilyenkor egy két jó instrukció kimozdította őket:

- Tényleg nem látod? Pedig nézd, milyen hatalmas, meg se bírom emelni? És a színe? Ki látja, milyen csodás színekben pompázik?

2. Technika- vagy rajzórán el is készíthetjük a meseládikát, melyet aztán többféleképpen is felhasználhatunk:

- Gyakoroltathatjuk az írást a gyerekekkel úgy, hogy másoljanak le meserészleteket, és dobják a ládikába.
- Készíthetnek meseillusztrációkat, amit szintén a ládikába gyűjtünk.
- Működhet „osztálykönyvtárként”, úgy, hogy a gyerekek hetente beletesznek egy-egy mesekönyvet a ládikába, amit szabadidőben ki lehet venni és olvasgatni.
- Játékos feladatokat is készíthetünk mesékhez kötődően, aminek a megoldását gyűjtjük a ládikába.

És még sok-sok jó ötlet születhet.

4. MELLÉKLET

Játékok

1. Rázd meg ágad!

Amikor Csipkerózsika elmegy a fához és a következő versikét mondja, a gyerekek is mondják vele, miközben felállnak és eljátsszák, hogy ők a fák, akik az águkat rázzák.

Versike:

*„Rázd meg ágad kicsi fácska,
hulljon rólad szép ruhácska.”*

2. Burukk, burukk!

Amikor a galambok figyelmeztetik a királyfit, a gyerekek a galambok tollába bújnak. Felállva, kis „szárnycsapásokkal” hangosan mondják a következő versikét.

Versike:

*„Burukk, Burukk, ez nem ő,
mert csupa vér a cipő,
nem illik rá, mert kicsi,
otthon ül az igazi.”*

Majd amikor végre Csipkerózsikát viszi a nyeregbe, a galambok boldogan mondják a versikét:

*„Burukk, Burukk, ez lesz ő,
nem véres már a cipő,
jól illik rá, nem kicsi,
végre itt az igazi.”*

IRODALOM

- Csányi Dóra – Simon Krisztina – Tsik Sándor 2016: *Papírszínház- módszertani kézikönyv*. Budapest: Csimoto Kiadó.
- Kamishibai [<https://en.wikipedia.org/wiki/Kamishibai> – 2016.10.01.]
- Makkai Kinga 2011: *Papírszínház, azaz a kamishibai* [<https://konyvmutatvanyosok.wordpress.com/2011/10/20/papirszinhas-azaz-a-kamishibai/> – 2016.10.01.]
- Révész Emese 2016: *Papírszínház egy művészettörténész szemével* [<http://olvasovanevels.gportal.hu/gindex.php?pg=36656489&nid=6684813> – 2016.10.01.]
- Simon Krisztina 2012: *Nem baj, lesz jövőre is!* [http://papirszinhas.blog.hu/2012/09/07/nem_baj_lesz_jovore_is – 2016.10.01.]
- Simon Krisztina 2012: *Mesefoglalkozások könyveinkkel* [http://papirszinhas.blog.hu/2012/07/08/mesefoglalkozasok_konyveinkkel – 2016.10.01.]
- Pásztor Csörgei Andrea 2016: Színház is, mese is, varázslat is. *Mikamakka 2.*, 6. 42–43.
- What Is Kamishibai? [https://www.youtube.com/watch?v=v6URceEr_zc – 2016.10.01.]

FORRÁSOK

- Hófehérke és a hét törpe: [<http://csimota.hu/konyveink/hofeherde-es-a-het-torpe/> – 2015.06.11.]
- Boda Zsuzsa Hófehérke és a hét törpe kicsit másként [<http://www.evelet.hu/archivum/2010/09/31-2015.06.11.>]

Detectives in the library – an innovative drama pedagogy method

As a result of the digital information era the reading acquisition has been transformed. Students nowadays – due to this interactive, accelerated world that surrounds them – find difficult to create texts on their own. From time to time, reading for them is difficult too. There are several areas where the presence of a school library has an impact, including students' reading habits or use of materials for non –school - related activities. By using new pedagogical tools and methods, we can constructively help the positive outcome

of the process. This article introduces the pedagogical use of Japanese Paper Theatre and Design books as a successful example of how important the school library can be in the development of a reading culture. School libraries appear as a supportive environment. Through the adherent lesson plan library teachers are enriched by innovative ideas and methodological solutions.